

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

An aerial photograph of a city, likely Warsaw, showing a dense urban landscape with various building styles, including historic structures with ornate facades and modern buildings. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal color.

norma postępowania jako wyrażenie języka

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

NORMA POSTĘPOWANIA

PRAWO JEST TO - NAJOGÓLNIJ RZECZ UJMUJĄC - ZBIÓR NORM

Punktem wyjścia dla zdefiniowania normy prawnej jest norma postępowania.

Norma postępowania jest to **wypowiedź językowa** spełniająca funkcję **sugestywną**, adresowana do osoby lub grupy osób (adresatów normy), która **wyraża nakaz** lub **zakaz** określonego przyszłego **zachowania się**.

Wypowiedź wyrażającą normę postępowania od zdania różnić będzie to, że jest ona **wypowiedzią prospektywną** (zorientowaną na działanie przyszłe), **preskryptywną** (określającą zachowanie jako powinność), **skierowana do określonego adresata**, oraz **nie będzie posiadać tzw. wartości logicznej**.

W przeciwieństwie do zdań w sensie logicznym, które oceniamy jako prawdziwe lub fałszywe, normy postępowania oceniane są z uwagi na ich skuteczność względnie nieskuteczność w kształtowaniu ludzkich zachowań

- **zdanie w sensie logicznym:** *Chrzest Polski miał miejsce w 2003 roku*
- **norma postępowania:** *Należy wycierać buty przed wejściem do domu*

NORMA POSTĘPOWANIA

SYSTEM NORMATYWNY

Zbiór norm stanowiący spójną całość zasad regulujących zachowania ludzkie

Możemy wskazać na następujące systemy normatywne:

- moralny (etyka)
- religijny
- obyczajowy
- estetyczny
- prawny
- (...) inne

**ALE CO TAKIEGO ODRÓŻNIA NORMĘ
PRAWNĄ OD INNYCH WYPOWIEDZI**

???

Sprowadzenie normy postępowania do szczególnego rodzaju wypowiedzi językowej, zmusza nas do podejścia lingwistycznego do prawa.

FUNKCJE WYPOWIEDZI JĘZYKOWYCH

FUNKCJA
OPISOWA

FUNKCJA
PERFORMATYWNA

FUNKCJA
PREZENTACYJNA

FUNKCJA
SUGESTYWNA

FUNKCJA
EKSPRESYWNA

FUNKCJE WYPOWIEDZI JĘZYKOWYCH

FUNKCJA OPISOWA

- występuje w sytuacji, gdy wypowiedzi użyto do opisu rzeczywistości o charakterze pozajęzykowym
- służy referowaniu (raportowaniu) już uprzednio pozyskanej wiedzy
- funkcja ta stanowi podstawę komunikacji człowieka z otoczeniem.
- typową formą językową służącą wyrażaniu tej funkcji języka jest zdanie w sensie logicznym
- kryterium podstawowym jest prawda / fałsz

„Uniwersytet Wrocławski jest uczelnią publiczną”

FUNKCJA ESPRESYWNA

- występuje w sytuacji, kiedy wypowiedź służy do przekazania odbiorcy przeżyć, uczuć lub stanu emocjonalnego, podmiotu formułującego wyrażenie
- poprzez tę określoną wypowiedź podmiot wyraża swój stosunek do określonego stanu rzeczy

"Kurza twarz!"

„Ale niesamowity krajobraz!”

- jej rola w prawie jest ograniczona - teksty prawne nie używają wyrażeń, o których moglibyśmy powiedzieć, że są bezpośrednio ekspresyjne
- zdarza się jednak, iż prawodawca pośrednio wyraża swoje negatywne podejście do jakiegoś stanu rzeczy:
„szczególne okrucieństwo” czy też *„szczególne potępienie”*
- odpowiednikiem prawdy jest tutaj **szczerść / nieszczerść**

FUNKCJE WYPOWIEDZI JĘZYKOWYCH

FUNKCJA SUGESTYWNA

- znaczeniowa rola wypowiedzi, **występująca w sytuacji kiedy za pośrednictwem tej wypowiedzi chcemy coś osiągnąć** (chodzi nam o określoną reakcję adresata)
- a zatem, spełniają tę funkcję wypowiedzi, które **wpływają na zachowania ludzkie poprzez odpowiednie użycie języka** (poprzez użycie zakazu lub nakazu).
- wypowiedzi te mają **kształtować** ludzkie zachowania w określonym kierunku, ale ich **nie kreują**, co jest typową cechą dla funkcji performatywnej
- oceniamy ze względu na **skuteczność / nieskuteczność**

„*Jedź wolniej*” – w zamyśle ma spowodować zmniejszenie prędkości przez kierowcę,

„*Patrz!*” – aby zwrócić uwagę naszego rozmówcy

Funkcje sugestywną spełniają:

1) **dyrektywy** np. „*prosi się żeby*”, „*zaleca się żeby*”, „*jest nakazane żeby*” (wypowiedzi skierowane do określonego podmiotu)

Szczególnego rodzaju dyrektywą jest **dyrektywa celowościowa**, a zatem zbliżony do normy postępowania zwrot wyrażający w sposób warunkowy powinność zachowania się określonego adresata (adresatów).

„*Jeżeli chcesz osiągnąć cel C, to powinieneś zachować się w sposób S*”

- S jest tu traktowane jako środek (przyczyna) powodujący zrealizowanie celu (osiągnięcie stanu rzeczy) S.
- C i S znajdują się wobec siebie w relacji przyczynowo-skutkowej wyznaczonej w sposób normatywny (tetyczny).

2) **optatywy** – wyrażające **pragnienie**, aby zaistniał określony stan rzeczy, są **mniej stanowcze niż dyrektywy** i nie są skierowane do określonego podmiotu (np. „*Oby w weekend była piękna pogoda*”)

FUNKCJE WYPOWIEDZI JĘZYKOWYCH

FUNKCJA PERFORMATYWNA

- występuje w sytuacji, kiedy **wypowiedź niesie znaczenie czysto umowne**, wybiegające poza zwykłe znaczenie wyrażenia, i **powoduje skutki konwencjonalne** - a zatem **przez pewne wypowiedzi zmienia się pozajęzykowa rzeczywistość** np. status osoby lub stan rzeczy
- **formułujący** taką wypowiedź przez sam fakt jej wypowiedzenia **dokonuje pewnego aktu**, co też **musi się zadziać w określonych warunkach** (w przeciwnym razie wypowiedź taka nie odniesie zamierzonego skutku)
- kryterium jest **ważność / nieważność**.

kiedy Kapitan rozbija szampana o burtę swojej łajby i nadaje jej imię

„*Ogłaszam Was mężem i żoną*” - ksiądz w kościele podczas ceremonii ślubu

FUNKCJA PREZENTACYJNA

- występuje w sytuacji, gdy **sposób jej sformułowania informuje nas pośrednio o właściwościach osoby, która formułuje tę wypowiedź**
- przykładowo:
 - * użycie niepoprawnych form językowych – świadczy o brakach w edukacji
 - * używanie, archaizmów – pozwala nam sądzić, że osoba, która je wypowiada jest wiekowa
 - „*czadersko*”, „*cool*”, „*gimbus*” – osoba młoda
 - „*automobil*”, „*pocztylion*”, „*depesza*” – osoba starsza

JAK TE FUNKCJE JĘZYKOWE MAJĄ SIĘ DO NORMY PRAWNEJ?

WNIOSKI

- 1) **normy prawne spełniają funkcję sugestywną** – w ujęciu pozytywistycznym, są **dyrektywami o charakterze stanowczym** (nakazami, zakazami czy dozwoleniami określonego działania)
- 2) wobec tego, **normy nie są zdaniem w sensie logicznym** (nie są prawdziwe, ani fałszywe) – ALE UWAGA! zdaniem w sensie logicznym są natomiast **zdania deontyczne, czyli zdania o normach** („na podstawie normy ..., czyn... jest zakazany, nakazany, dozwolony, indyferentny”) zdania deontyczne pełnią więc funkcję opisową
- 3) **normy pełnią także istotną rolę związaną z performatywną funkcją wypowiedzi** (ALE UWAGA! same normy takiej funkcji nie spełniają), a **ściślej z funkcje związaną z czynnościami konwencjonalnymi**

FUNKCJE JĘZYKOWE A NORMA PRAWNA

WNIOSKI

- 4) jako **odpowiednik wartości logicznej** zdań można w przypadku norm traktować **zdolność spełniania norm przez określone fakty pozajęzykowe** (zachowania się sytuacje, stany rzeczy objęte zakresem regulacji normy)
- **norma** będzie **spełniona**, jeżeli dla nazwy użytej w wypowiedzi wyrażającej normę dadzą się znaleźć w rzeczywistości pozajęzykowej odpowiednie **fakty** objęte zakresem danej nazwy
 - kategoria spełniania normy otwiera **możliwość dokonywania jej ocen** ze względu na **skuteczność** (nieskuteczność) **w kształtowaniu ludzkich zachowań**
 - norma będzie skuteczna, jeżeli jej wypowiedzenie będzie powodować odpowiednie zmiany w rzeczywistości pozajęzykowej wywołane wykonaniem obowiązku nałożonego na adresata przez normę.

- 5) **skuteczność** normy może być:
- **skutecznością potencjalną** – skuteczność spowodowana samym faktem jej sformułowania przez normodawcę,
 - **skutecznością aktualną** – spowodowana zastosowaniem przymusu przez podmiot posiadający tytuł do stosowania odpowiedniej sankcji,
 - **skutecznością bezpośrednią** – polegającą na doprowadzeniu do zgodności zachowania się adresata ze wzorem zachowania zawartym w normie – inaczej: skuteczność behawioralna
 - **skutecznością pośrednią** – sprowadzającą się do osiągnięcia – przez wykonanie obowiązku nałożonego przez normę – określonego stanu rzeczy przyjętego przez prawodawcę jako ratio legis normodawstwa – określana również jako skuteczność finalna.

FUNKCJE JĘZYKOWE A NORMA PRAWNA

WNIOSKI

6) warto odnotować, że **uznawanie normy postępowania za ontologicznie tożsamą z wypowiedzią językową nie jest jedynym z możliwych sposobów jej ujęcia :**)

- przykładowo, na gruncie kultury *common law* dominuje – albo co najmniej jest równie uprawnione – **inne rozumienie normy**, sytuujące się w obrębie tzw. **realistycznych ujęć prawa**, tj. **pojmowanie normy jako powtarzalnej praktyki ukształtowanej w sytuacjach określonego rodzaju, odtwarzanej (rozpoznawanej) przez doktrynę prawniczą oraz prawodawstwo z faktów prawnych mających miejsce w przeszłości**

- główną rolę odgrywa tutaj deskryptywna analiza zwyczajów i precedensów
- etymologia terminu „norma” w tym obszarze kulturowym bliższa jest takim znaczeniom, jak: powszechność, powtarzalność, trwałość czy normalność.

NORMA PRAWNA A PRZEPIS PRAWNY

POGLĄDY – STANOWISKA – SPORY

1) Zygmunt Tobor i Józef Nowacki

- różnice są pozorne, możliwe jest opieranie się jedynie na przepisie
- **nauka prawa** – dominuje pojęcie normy
- **teksty aktów prawnych** – brak pojęcia normy prawnej. Prawodawca odsyła nas zawsze do innych przepisów prawnych
- **praktyka orzecznicza** – dominuje pojęcie przepisu

2) Zygmunt Ziemiński

- **Każdorazowo należy odróżniać normę prawną od przepisu prawnego**
 - * różnica strukturalna w budowie
 - * norma prawna: ZZ, ZN
 - * przepis prawny : zdanie w sensie gramatycznym
- **prawnik musi zrekonstruować z przepisu prawnego normę prawną**
- **jednoznaczność normy**
(przepisy prawne tej cechy jednoznaczności nie posiadają)
- różnica ma charakter radykalny

Wykładni prawa dokonujemy na przepisach!

NORMA PRAWNA A PRZEPIS PRAWNY

POGLĄDY – STANOWISKA – SPORY

3) Jerzy Wróblewski

- **rozdzielenie ma charakter relatywny** – innymi słowy: czasami warto widzieć różnicę, a czasami nie
- kiedy różnicy na linii przepis prawny – norma widzieć nie warto:
 - * gdy przepis jest na tyle jasny, że można go stosować w takiej formie jak widać
 - * element naturalny
- zależy od tego, jak zbudowany jest przepis - patrz: **techniki redagowania tekstu prawnego**
 - * rozczłonkowanie normy w wielu przepisach
 - * kondensacja norm w przepisie
- norma ma swoją strukturę, ale nie jest wypowiedzią jednoznaczna

Wykładni prawa jest dokonywana na normach a rezultatem są wzory zachowania!

Rozczłonkowanie normy w wielu przepisach

– poszczególne elementy struktury normy prawnej (hipoteza, dyspozycja, sankcja) są **umieszczone w różnych przepisach prawnych** w obrębie tego samego tekstu prawnego, np. w tej samej ustawie lub nawet w przepisach różnych aktów (rozcłonkowanie polega więc na **fragmentaryzacji** normy prawnej)

Kondensacja norm w przepisie

– **jeden przepis prawny jest zdolny do wyrażenia treści wielu różnych norm**, a zatem kondensacja polega na tym, że **prawodawca zawiera w jednym przepisie prawnym dwie lub więcej norm prawnych**. Dzięki temu możliwe jest **osiągnięcie skrótości tekstu prawnego**. Często technika ta stosowana jest do sformułowania **przepisów ogólnych**, które są niejako **wyjęte przed nawias**, po to by mogły być współstosowane z wieloma przepisami części szczegółowej

NORMA PRAWNA A PRZEPIS PRAWNY

Tekst prawny to najpopularniejsza, techniczna forma przekazu norm prawnych, którego wytworzenie odbywa się przy zachowaniu właściwych **dyrektyw i procedur**. Te **reguły** – jak to określa **Ewa Kustra** – składają się na „**zespół napisów, które są egzemplarzami określonych zwrotów językowych**” i po poddaniu ich właściwej „**oprawie**” zwane są **przepisami prawnymi**. Funkcjonujące w obrębie prawoznawstwa **rozdzielenie między przepisem prawnym i normą prawną nie budzi natomiast wątpliwości**.

Przepis prawny to po prostu „podstawowa jednostka gramatyczna języka prawnego”, zamieszczona w tekście aktu prawodawczego. W procesie wykładni prawa, to właśnie z przepisów prawnych rekonstruuje się normę prawną, a zatem jednoznaczność zachowania się jej adresata w określonej prawnie sytuacji. Wynika to z faktu, że „**w doktrynie prawniczej powszechnie przyjmowane jest założenie o normatywności przepisów prawnych [uzup. - KG] co wiąże się z powiązaniem tych wypowiedzi ze specyficzną dla nich funkcją językową**” . Jak powyższe kwituje **Ewa Kustra** „**wytworzenie przepisów prawnych składających się na tekst prawny jest koniecznym składnikiem procesu wytwarzania norm prawnych**”.

W ślad za **Maciejem Zielińskim** przez termin **tekst prawny** będziemy zatem rozumieć: „**agregat wszystkich przepisów, wszystkich tekstów aktów prawnych danego państwa, które zostały ustanowione i ogłoszone od momentu t**”, przy czym w takiej sytuacji **tekst aktu prawnego** należy pojmować jako „**usystematyzowany agregat wszystkich wypowiedzi jakiegoś aktu, uznanego za akt prawny danego państwa**”

STRUKTURA NORMY PRAWNEJ

- **norma prawna** to norma postępowania ustanowiona przez państwo (jego organy) w następstwie wykonania posiadanej kompetencji prawnej do stanowienia prawa lub w drodze uznania przez państwa określonej normy postępowania za normę prawną. Wyraża w sposób stanowczy powinność określonego zachowania się określonej osoby lub osób
- **struktura normy prawnej** to innymi słowy pewien kształt językowy normy prawnej proponowany przez doktrynę prawniczą, a głównie przez analityczną teorię prawa.
- jest to **schemat**, wedle którego wyrażane są **typowe elementy składowe prawnych norm postępowania**

Elementy treściowe normy prawnej

- 1) **Adresat**: kto
- 2) **ZZ** – zakres zastosowania:
okoliczności, w których adresat powinien się zachować w sposób przewidziany przez normę
- 3) **ZN** – zakres normowania: określa wzór prawidłowego zachowania się
(formułuje pewne nakazy / zakazy / dozwolenia)

KONCEPCJA TRÓJELEMENTOWA

- powstała na gruncie prawa karnego
- zakłada, że norma zakodowana w przepisie prawnym składa się z trzech elementów: **hipotezy**, **dyspozycji** oraz **sankcji**

HIPOTEZA

- kto i w jakich okolicznościach
- element normy prawnej określający jej **adresata**, czyli **osobę**, do której **norma jako dyrektywa zachowania jest skierowana** (jego cechy indywidualne bądź rodzajowe, relacje względem innych podmiotów) i **okoliczności zastosowania normy** (tj. czas, miejsce, rodzaj sytuacji, w której norma znajduje zastosowanie)
- hipoteza określać więc może **cechy adresata normy** („podatnik”, „młodociany”), **miejsce**, w którym jakieś zachowanie jest zakazane, nakazane, bądź dozwolone („w miejscu pracy”, „na poboczu”), **czas**, w jakim jakieś zachowanie jest zakazane, nakazane lub dozwolone („w czasie pracy”, „w czasie jazdy”).

DYSPOZYCJA

- jest elementem normy prawnej określającym zachowanie nakazane, zakazane, bądź dozwolone
- dyspozycja może być wysłowiona w sposób **syntetyczny**, czyli prosty i zwięzły, bądź **kazuistyczny**, jeżeli w sposób bardzo szczegółowy określa rodzaj zachowania nakazanego, zakazanego, czy dozwolonego

SANKCJA

- jest elementem normy prawnej **określającym konsekwencje spełnienia**, bądź **niespełnienia nakazu**, czy **zakazu** określonego w **hipotezie** i **dyspozycji**
- stanowi zapowiedź użycia przymusu lub innej dolegliwości na wypadek naruszenia normy prawnej przez jej adresata

KONCEPCJA TRÓJELEMENTOWA

Art. 148 KK § 4. § 4. Kto zabija człowieka pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

SANKCJA KARY

- najbardziej rozpowszechniona w prawie karnym, jest zapowiedzią użycia przymusu polegającego na zamachu na dobro prawnie chronione sprawcy bezprawnego zachowania
- funkcje kary: represyjna / prewencyjna / wychowawcza / resocjalizacyjna
- Polski kodeks karny wyróżnia kary i tzw. środki karne

SANKCJA EGZEKUCJI

- zapowiedź przymusowego wykonania jakiegoś obowiązkowego działania w wyniku naruszenia przez adresata normy, wynikającego z tej normy nakazu postępowania

SANKCJA NIEWAŻNOŚCI

- nieważności jest zapowiedzią, iż dana czynność będąca konsekwencją zachowania niezgodnego z prawem, nie rodzi skutków prawnych z mocy prawa, bądź może być tych skutków pozbawiona w wyniku określonego działania uprawnionego organu
 - * **ex tunc** – od zawsze, od początku, charakter deklaratoryjny (stwierdzenie nieważności)
 - * **ex nunc** – od teraz, charakter konstytutywny (unieważnianie)

KONCEPCJA DWUELEMENTOWA

- koncepcji trójelementowej zarzuca się, że jest zbyt restryktywna, bo w wielu gałęziach prawa element sankcji jako część składowa struktury normy szczególnych norm prawnych bądź to nie występuje w ogóle, bądź też jest mniej widoczny (prawo karne, prawo cywilne)
- opiera się ona na założeniu, że norma prawna składa się z dwóch elementów nazywanych **zakresem zastosowania** oraz **zakresem normowania**

ZAKRES ZASTOSOWANIA

- zakres zastosowania, upraszczając, pokrywa się znaczeniowo z pojęciem „hipotezy”, znanym z koncepcji trójelementowej, czyli stanowi **element normy określający jej adresata i okoliczności zastosowania**.

ZAKRES NORMOWANIA

- zakres normowania zaś stanowi **określenie zachowania nakazanego, zakazanego, ewentualnie dozwolonego przez normę** (pokrywa się przez to, w uproszczeniu z pojęciem dyspozycji)
- **sankcje w koncepcji dwuelementowej są traktowane jako specyficzne zakresy normowania** – na zasadzie „jeżeli ktoś zachował się w niewłaściwy sposób (zakres zastosowania) nakazane jest wymierzenie mu kary (zakres normowania)”
- w ten sposób normy „jeżeli masz 18 lat to jesteś pełnoletni” oraz „jeżeli ktoś zabił sąd skáže go na karę” mają taką samą strukturę – postać implikacji „jeżeli...to”. Mimo, iż jedna z nich zawiera wyraźną sankcję, druga zaś sankcji nie zawiera.

KONCEPCJA NORM SPRZĘŻONYCH

- według tego zespołu poglądów **normy prawne posiadające strukturę dwuelementową funkcjonują w specyficznych relacjach ze sobą**
- **te normy, które w swej właściwej strukturze nie mają sankcji związane są z innymi normami, które pełnią w stosunku do nich funkcję sankcji.** Normy bez sankcji nazywane są normami sankcjonowanymi, te zaś, w których strukturze występuje wyraźna sankcja – noszą nazwę norm sankcjonujących. Normy sankcjonujące pełnią funkcje sankcji względem norm sankcjonowanych, choć oba rodzaje norm mają podobną, dwuelementową strukturę.

NORMA SANKCJONOWANA

- może być **skierowana do dowolnego podmiotu** (każdy, kogo może dotyczyć norma)
- najczęściej **służą nabyciu prawa** – są nakazami / zakazami podjęcia czynów (dominują w prawie materialnym)
- składa się z **hipotezy i dyspozycji**

NORMA SANKCJONUJĄCA

- **skierowana do organu stosującego prawo**, a zatem adresatami norm sankcjonujących są **szczególne podmioty** (prywatne i publiczne), takie, które poprzez swoje zachowania (wykonywanie praw i obowiązków nałożonych przez normy sankcjonowane) powodują po stronie adresatów norm sankcjonowanych powstanie niekorzystnych sytuacji, określanych jako sankcje
- często **adresatem** jest więc **podmiot profesjonalny** zajmujący się **stosowaniem prawa**
- służą **dochodzeniu praw i ich ochronie** (procedura, egzekucja)
- składa się z **hipotezy i dyspozycji**

KONCEPCJA NORM SPRZĘŻONYCH

(H1 → D1) → (H2 → D2)

$H \equiv \sim D1$

- w systemie występują pary, bądź całe zespoły norm: **jedna norma sankcjonująca może spełniać funkcję sankcji względem wielu norm sankcjonowanych**
- **zakresem zastosowania normy sankcjonującej jest naruszenie zakresu normowania normy sankcjonowanej:**
 - * **norma sankcjonowana:** *jeżeli sporządzasz testament, to zrób to na piśmie*
 - * **norma sankcjonująca:** *jeżeli testament nie został sporządzony pisemnie, unieważnij go*
- **obie normy nie mogą być łącznie spełnione.** Spełnienie normy sankcjonowanej nie będzie aktualizować skutku normy sankcjonującej. Wtedy norma sankcjonująca obowiązuje potencjalnie i tylko czeka na naruszenie tej pierwszej

DYREKTYWA CELOWOŚCIOWA

- zbliżony do normy postępowania **zwrot wyrażający w sposób warunkowy powinność zachowania się określonego adresata** (adresatów)
- typowy dla dyrektyw celowościowych schemat językowy można ująć następująco:

„Jeżeli chcesz osiągnąć cel C, to powinieneś zachować się w sposób S”,

- * S jest tu traktowane jako **środek** (przyczyna) **powodujący zrealizowanie celu** (osiągnięcie stanu rzeczy) S.
- * C i S znajdują się wobec siebie **w relacji przyczynowo-skutkowej** wyznaczonej w sposób normatywny

- **normodawca** (podmiot stanowiący dyrektywę celowościową) wykorzystując dostępną sobie wiedzę o empirycznych związkach przyczynowych, **nakazuje w sposób stanowczy podjąć działanie** – środek, gdyż wedle jego wiedzy ma to doprowadzić do osiągnięcia celu C. Jednak już **sam wybór C pozostawia osobie, która chce czynić ewentualny użytek z danej dyrektywy celowościowej**

DYREKTYWA CELOWOŚCIOWA

- (1) **Elementem zakresu zastosowania dyrektywy celowościowej będzie akceptacja celu** – lub inaczej ujętego stanu rzeczy – który z punktu widzenia użytkownika dyrektywy ma charakter dyspozytywny (dowolny, wyznaczający adresatowi sytuacje wyboru). Dyspozytywność tę wyraża charakterystyczny dla schematu językowego dyrektywy celowościowej poprzednik („*Jeżeli chcesz osiągnąć cel C...*”).
- (2) Jednak już **określony w zakresie normowania dyrektywy celowościowej sposób osiągnięcia tego celu wyrażony jest w sposób stanowczy, pozbawiający jej adresata możliwości wyboru** („*... powinienes zachować się w sposób S*”).

- **dyrektywa celowościowa** jest wypowiedzią **złożoną**, łączącą **element dowolności i powinności**, innymi słowy: jest zwrotem wyrażającym normatywne (ustanowione) następstwo;
 - * wybór celu jest w dyspozycji użytkownika dyrektywy,
 - * ale wybór środka prowadzącego do celu pozostaje w dyspozycji podmiotu ustanawiającego dyrektywę.
- w związku z tym, że **relacja cel – środek nie jest relacją konieczną w sensie logicznym** (te same cele można przecież realizować różnymi środkami), to **dobór środka można potraktować jako wybór będący następstwem aktu stanowienia**.

DYREKTYWA CELOWOŚCIOWA

Związek przyczynowy, na którym oparte są dyrektywy celowościowe, może być związkiem:

1) naturalnym, empirycznym

- „Jeżeli chcesz zapalić światło w pokoju, to powinieneś skorzystać z przycisku na ścianie”
- osiągnięcie rezultatów opartych na związkach empirycznych polega na dokonywaniu prostych czynności psychofizycznych,

2) tetycznym, konwencjonalnym – opartym na działaniu wskazanym przez ukształtowane lub ustanowione reguły obyczajowe bądź prawne

- „Jeżeli chcesz uzyskać wpis do rejestru przedsiębiorców, to złóż stosowny wniosek w sądzie gospodarczym”
- realizowanie następstw o charakterze tetycznym dokonuje się poprzez akty mające charakter czynności konwencjonalnych
- dla swej skuteczności wymagają one, aby dokonujący ich podmiot legitymował się stosowną kompetencją prawną.

CZYNNOŚCI KONWENCJONALNE

- **świadome i celowe zachowanie się człowieka wymagające wcześniejszego istnienia stosownych reguł – konwencji** (stanowionych, zwyczajowych, kulturowych), **mające na gruncie pewnego porządku normatywnego** (języka, obyczajów, prawa) **określona doniosłość**, np. odpowiedni gest ręką realizujący na gruncie kultury młodzieżowej regułą „przekazania powitania”.
- wykonywanie czynności konwencjonalnych można uznać za **wyraz aktywnego uczestnictwa człowieka w kulturze** (tzw. kulturze symbolicznej) określonego rodzaju
- **reguły dokonywania czynności konwencjonalnych** określają przede wszystkim:
 - 1) **poprawne kryteria** (sposoby) dokonywania czynności konwencjonalnych,
 - 2) ich **zewnętrzną formę** (fizyczny, znakowy wyraz), np. że ważny w ramach gry w szachy ruch koniem szachowym musi graficznie odpowiadać literze „L”.
- niekiedy jednak, reguły te będą także wskazywać **osobę umocowaną** do dokonywania czynności określonego rodzaju, np. tylko właściciel rzeczy może skutecznie złożyć podpis pod umową przenoszącą własność jego rzeczy
- czynności konwencjonalne mają charakter celowy, gdyż określony podmiot poprzez ich dokonanie zmierza do określonego z góry rezultatu, np. wygrania w szachy czy też przeniesienia własności
- czynności konwencjonalne **dają się z góry wpisywać jako składnik struktury dyrektyw celowościowych**

„Jeżeli jako właściciel chcesz prawnie skutecznie przenieść własność rzeczy ruchomej na inną osobę, to złóż w formie aktu notarialnego podpis pod umową sprzedaży”

CZYNNOŚCI KONWENCJONALNE

- czynnością konwencjonalną będzie **akt mowy, zachowanie z dziedziny etykiety towarzyskiej, akt pasowania na rycerza, przysięga, ruch figurą szachową czy gest powitania**
- **materialnym substratem** (nośnikiem treści, znaczeń) czynności konwencjonalnej są czynności psychofizyczne lub ich wytwory
- o czynnościach konwencjonalnych można zatem powiedzieć, że mają złożony charakter:
 - 1) **materialny** lub **znakowy**
(podniesienie ręki przez uczestnika zebrania)
 - 2) **konwencjonalny** lub **znaczeniowy**
(przypisanie temu gestowi doniosłości w postaci wyrażenia woli głosowania „za”)
- **funkcją** czynności konwencjonalnej jest **spowodowanie pewnej doniosłości w stosunkach między ludźmi** – uczestnikami określonego porządku normatywnego (kulturowego, prawnego) w postaci bądź:
 - * **udanego aktu zakomunikowania** przez podmiot czynności **informacji, przekonań, postaw** czy **oczekiwań** (żądań) drugiej osobie,
 - * bądź **spowodowania określonego skutku performatywnego**, a polegającego na **zmianie sytuacji społecznej** (prawnej, towarzyskiej, zawodowej) **osoby, do której jest kierowana** (np. wypowiedzenie umowy o pracę przez pracodawcę)
- **czynności konwencjonalne zasadniczo kwalifikowane są jako:**
 - 1) **ważne** – gdy są prawidłowym wykonaniem stosownych reguł
 - 2) **nieważne** – gdy z tymi regułami są niezgodne

REGUŁA DOKONYWANIA CZYNNOŚCI KONWENCJONALNYCH

- **rodzaj standardu** (wzoru) mającego za przedmiot **szczególnego rodzaju zachowania się**, jakimi są **czynności konwencjonalne**. W regule tej punkt ciężkości jest położony na **formę** (sposób) **dokonywania czynności**
- tylko dokonanie czynności we wskazany przez regułę sposób "będzie się liczyć" (będzie uznawane) na gruncie danego systemu normatywnego (prawa, kultury, gry sportowej, religii) za działanie powodujące określone skutki performatywne, np. ustanowienie pełnomocnika, powitania znajomego czy przyjęcia chrztu
- regułę dokonywania czynności konwencjonalnych można nazwać „**regułą sensu czynności konwencjonalnych**”

Reguła dokonywania czynności konwencjonalnych pełni podwójną funkcję:

- 1) **wskazuje osobie zamierzającej osiągnąć pewien skutek** (np. przenieść własność nieruchomości), **w jaki sposób należy tego dokonać, aby skutek ten rzeczywiście nastąpił.**
- 2) **ta sama reguła innym osobom** (adresatowi czynności, osobom trzecim) **pozwała zinterpretować** (zdefiniować) **tę czynność jako doniosłą** (ważną), a więc **pozwole zrozumieć ją jako czynność określonego rodzaju** (obserwując zachowanie ludzi na ulicy, możemy np. stwierdzić, że dwoje ludzi to dobrzy znajomi, po tym, w jaki sposób się przywitali).